

Włodzimiera Ziemińska-Odojowa, Barbara Maciukiewicz-Czarnecka

---

Sprawozdanie z badań wykopaliskowych, przeprowadzonych w 1970 r. na stanowisku 1 w Garbinie, pow. braniewski

---

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 619-630

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BADANIA ARCHEOLOGICZNE W WOJEWÓDZTWIE OLSZTYŃSKIM W 1970 ROKU

BARBARA MACIUKIEWICZ-CZARNECKA
WŁODZIMIERA ZIEMLIŃSKA-ODOJOWA

SPRAWOZDANIE Z BADAŃ WYKOPALISKOWYCH, PRZEPROWADZONYCH W 1970 R. NA STANOWISKU 1 W GARBINIE, POW. BRANIEWSKI

O podjęciu badań przez dział Archeologii Muzeum Mazurskiego w Olsztynie na stanowisku 1 w Garbinie, pow. braniewski, zadecydowały względy konserwatorskie, przy równoczesnej możliwości wykorzystania społecznej pracy zgrupowań harcerskich — uczestników „Operacji 1001 — Frombork”.

Badania o charakterze ratowniczym miały na celu bliższe rozpoznanie tego stanowiska, które znane było już w drugiej połowie XIX wieku¹. W 1935 r.² badania na tym stanowisku przeprowadził Fritz Jaensch, a w 1937 r.³ Otto Kleemann. Badania te pozwoliły stwierdzić istnienie osady z resztkami domów słupowych oraz wyroby gliniane, reprezentujące kulturę rzucewską. Wg Lothara Kiliana warstwa osadnicza była przedzielona, lecz należąca do tej samej kultury. O istnieniu przedzielonej warstwy kulturowej pisze również H. Agde⁴. Według tego autora, w materiale obu poziomów tej warstwy istniały pewne różnice w zdobnictwie ceramiki. Podobnie charakter stanowiska interpretuje H. Bohne-Fischer⁵. Wobec niemożliwości sprawdzenia powyższych interpretacji w oparciu o materiał, który prawdopodobnie zaginął w czasie ostatniej wojny, określenie bliższej chronologii i charakteru stanowiska było celem podjętych badań.

Wstępnej penetracji obiektu dokonali w 1958 r. Jerzy Antoniewicz, Romuald Odoj, Jerzy Kruppe, w trakcie prowadzonych w okolicy badań powierzchniowych. Uzyskany z tych badań materiał składał się z kółka żelaznego oraz kilku fragmentów ceramiki, różnej chronologicznie.

Stanowisko 1 w Garbinie usytuowane jest po lewej stronie szosy z Braniewa do Fromborka, na wysokiej terasie prawobrzeżnej doliny rzeki Baudy (około 80 m na południowy zachód od szosy i około 50 m na wschód od drogi polnej do Garbiny), (ryc. 1). Teren wzniesiony jest około 18 m n.p.m., obecnie porośnięty młodym lasem sosnowym — stanowi własność nadleśnictwa Zaporowo. Znaczną część osady znisz-

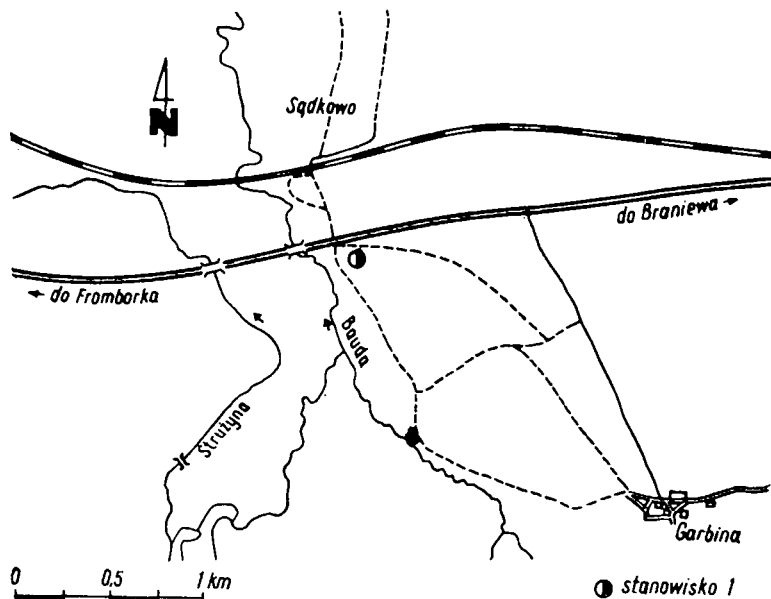
¹ E. Hollack, *Erläuterungen zur vorgeschichtlichen Übersichtskarte von Ostpreussen*, Glogau-Berlin 1908, s. 140.

² *Neue Bodenfunde*, Altpreussen, Jg. 1, H. 3, s. 169.

³ D. Bohnsack, *Neue Bodenfunde*, Altpreussen, Jg. 3, H. 1, s. 25; L. Kilian, *Haffküstenkultur und Ursprung der Balten*, Bonn 1955, s. 248.

⁴ H. Agde, *Ostpreussische Vorgeschichtsforschung 1935*, Nachrichtenblatt für deutsche Vorzeit, Jg. 12, s. 8, tabl. 4, Nr 1.

⁵ H. Bohne-Fischer, *Ostpreussens Lebensraum in der Steinzeit*, Berlin 1941, s. 154.

Ryc. 1. Garbina, pow. braniewski. Plan sytuacyjny stan. 1.

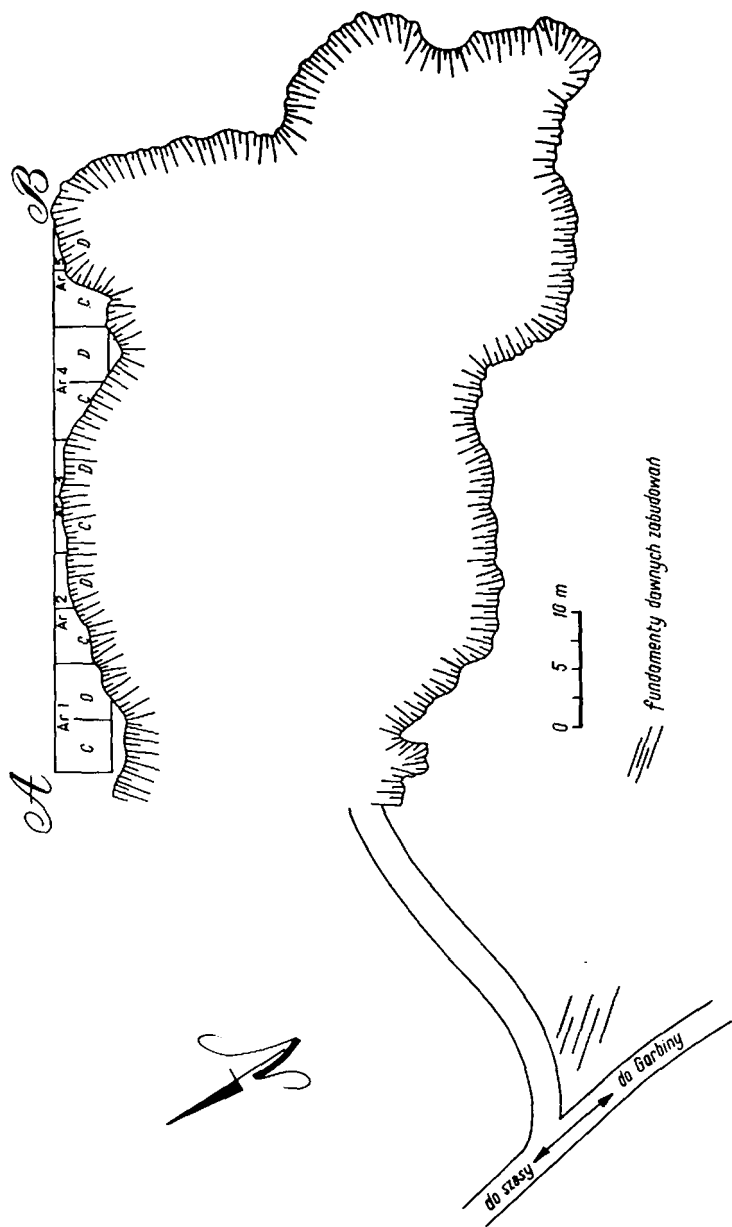
czono w ostatnich latach wskutek intensywnej eksploatacji piasknicy. Badania niemieckie koncentrowały się prawdopodobnie w okolicy nieistniejących dzisiaj zabudowań⁶ usytuowanych około 40 m na południowy zachód od założonego w 1970 r. wykopu 1 (ryc. 2).

Badania ratownicze w 1970 r. prowadzone były z ramienia Muzeum Mazurskiego przez Barbarę Maciukiewicz-Czarnecką i Włodzimierz Ziemińską-Odojową w okresie od 6 lipca do 7 sierpnia. Eksploracją objęto północno-zachodnią krawędź piasknicy, przebadano teren o łącznej powierzchni około 150 m² i kubaturze około 225 m³ wyrzuconej ziemi. W trakcie prowadzonych prac stwierdzono następujący układ warstw:

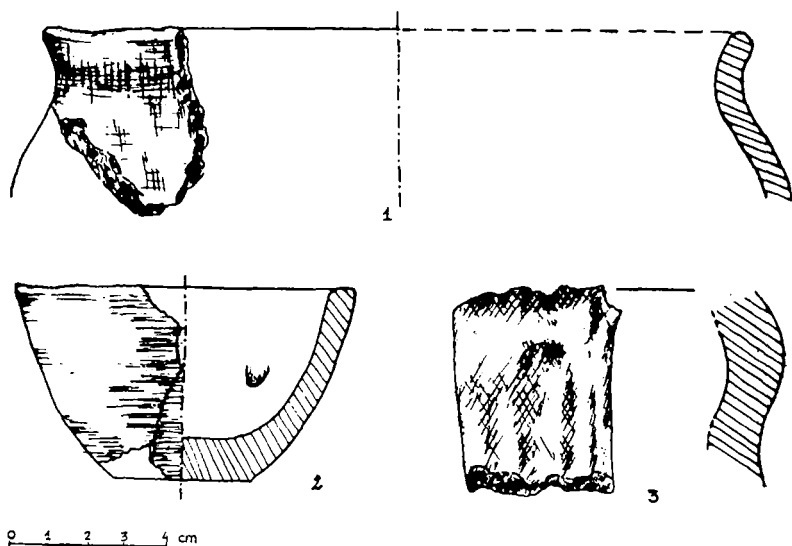
Warstwa I — zawiera próchnicę leśną o przeciętnej miąższości około 30 cm. Na jej spągu na odcinkach Ar 1, ćwiartka D, Ar 2, ćwiartka C, D oraz Ar 4, ćwiartka i Ar 5, ćwiartka C — wystąpiła około dziesięciocentymetrowa warstewka o szaroniebieskawym zabarwieniu (oznaczona w czasie badań jako warstwa I a), którą należy traktować jako warstwę współczesnej spalenizny. Wystąpiła w niej sporadycznie luźna ceramika nowożytna.

Warstwa Ib — barwy szarobrunatnej, o przeciętnej miąższości około 25 cm,

⁶) W niemieckiej literaturze miejsce to oznaczone jako Willenberg-Abbau. Właścicielem piasknicy był Hippler (por. D. B o h n s a c k, op. cit., s. 25).

Ryc. 2. Garbina, pow. braniewski. Fragment planiszy z naniesieniem wykopu badawczego z 1970 r.

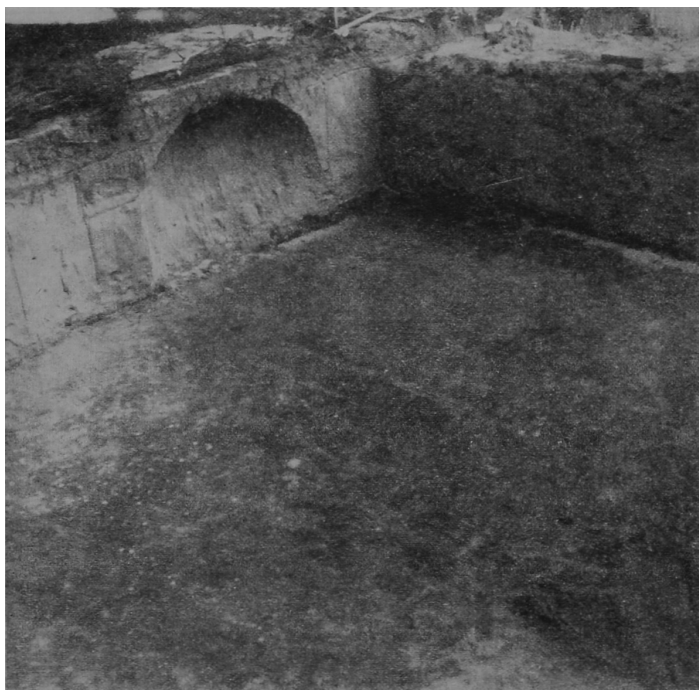
Ryc. 3. Garbina, pow. braniewski. Ceramika z warstwy Ib.

wystąpiła na odcinkach Ar 1, ćwiartka D, Ar 2, ćwiartka C, D. Wyróżniono w niej dwie jamy. Jama 1, wchodząca częściowo w nie przebadaną jeszcze ścianę wykopu, o wymiarach 65×70 cm, jest owalna, w przekroju nieckowata, o miąższości około 20 cm. Wypełnisko jej stanowiła intensywnie ciemna, prawie czarna ziemia, przesycona węgielkami drzewnymi. Jama 2 (być może zniszczone palenisko?), odsłonięta została w pobliżu jamy 1; jej wypełnisko składało się z kilkunastu kamieni o nieregularnym układzie, w obrębie którego występowały nieliczne, drobne ułamki ceramiki oraz drobne, przepalone kosteczki⁷. Ziemia posiadała w tym miejscu zabarwienie czerwone na skutek silnego przepalenia. Materiał ceramiczny, zalegający w omawianej warstwie, występuje luźno lub też w nieregularnych zaciemnieniach próchnicznych. Zachowany jedynie fragmentarycznie, pozwala jednak na podstawie pewnych form (ryc. 3), jak również rodzaju surowca, warstwę Ib uznać za ślad osadnictwa z okresu rzymskiego.

Warstwa II — stanowił ją jałowy piasek, o przeciętnej miąższości 1 m. Jedynie na odcinkach Ar 4, ćwiartka D oraz Ar 5, ćwiartka C, silnie przewężona, dochodząca na granicy Ar 5, ćwiartka C/D do miąższości 20 cm. Zawierała ona kilka ułamków luźnej ceramiki, którą należy nawiązać chronologicznie do warstwy Ib (ryc. 3:3). Występowanie wspomnianych ułamków ceramiki tłumaczyć trzeba wydmowym charakterem podłoża warstwy Ib.

Warstwa III — wystąpiła pod nawianym piaskiem (warstwa II) na całej prze-

⁷ H. Urbanek sygnalizuje, że podczas prowadzonych badań przez F. Jaenschę natrafiono na ciałopalne, zniszczone groby płaskie, znajdujące się nad warstwami neolitycznymi (por. H. Urbanek, *Die frühen Flachgräberfelder Ostpreussens, Königsberg 1941 s. 46*).

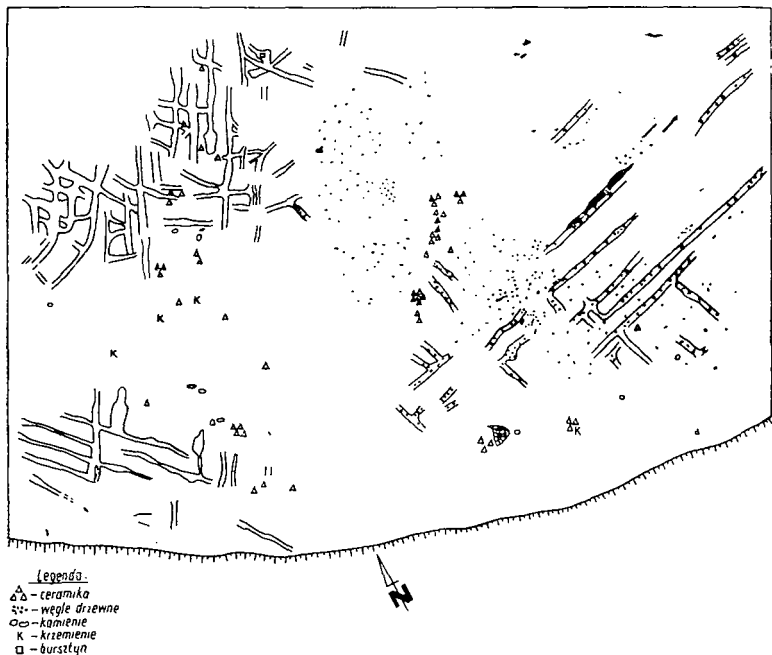

Ryc. 4. Garbina, pow. braniewski. Ślady smug na arze 1, ćwiartka C.

Fot. R. Odoj

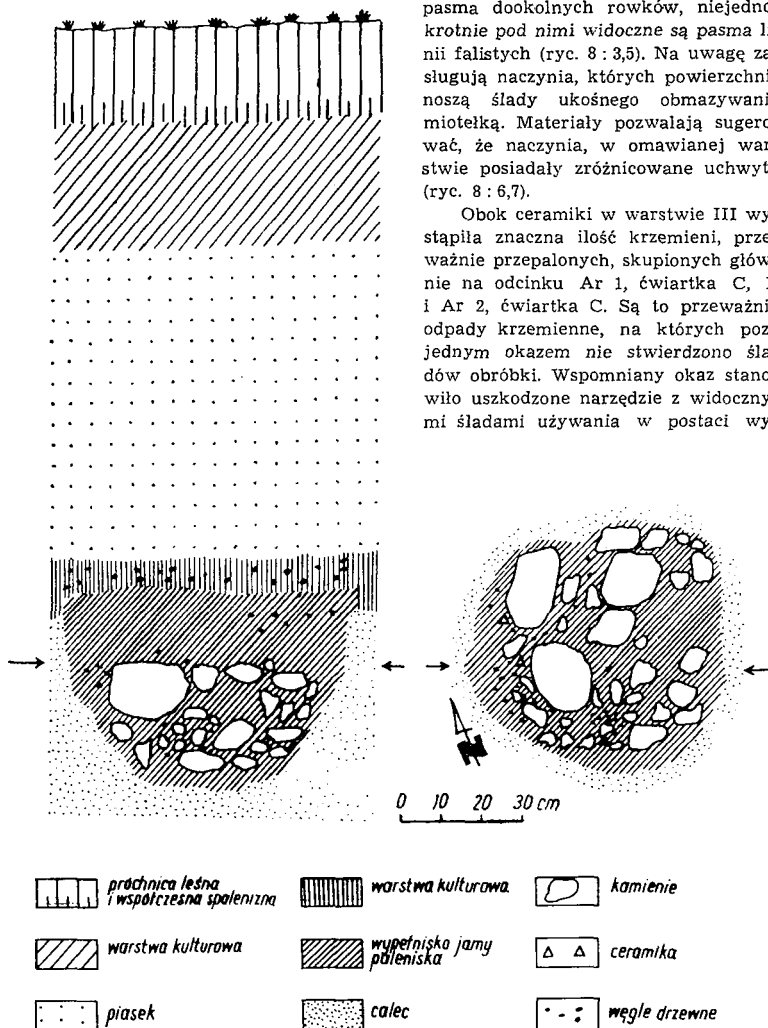
strzeni wykopu. Jej miąższość jest zróżnicowana na poszczególnych odcinkach. Ogólnie można przyjąć, że jej średnia grubość w zachodniej części wykopu wynosi około 20 cm, w części wschodniej natomiast około 40 cm. Na odcinkach Ar 1, ćwiartka C, D i Ar 2, ćwiartka C, D, warstwa posiada zabarwienie szare, jest bardzo silnie przesycona spalenizną w postaci węgielków drzewnych, niejednokrotnie o dość znacznych rozmiarach. Na odcinku Ar 2, ćwiartka C w północno-wschodnim narożniku wystąpiła warstwa popiołu, wchodząca w profil. Na Arze 1, w ćwiartkach C i D zaobserwowano dość regularnie rysujące się smugi (ryc. 4). Na zachodnim odcinku ich występowania smugi układały się prostopadle, bądź też równoległe do profilu AB (ryc. 2). Były one jaśniejsze od opisywanej warstwy. Płytkie wypełnisko smug nie pozwalało na określenie ich przekroju pionowego. Nie udało się też wydzielić wzajemnej ich stratygrafii na tym odcinku.

Nieco odmiennie przebiegał układ smug na odcinku wschodnim ich występowania (ryc. 5). Wypełniska ich były nieco ciemniejsze niż zaobserwowano to w części

Ryc. 5. Garbina, pow. braniewski. Plan układu smug na arze 1, ćwiartka CD.
 Skala 1 : 80.

zachodniej, powodowały je dość licznie występujące tu drobne węgielki drzewne. Na omawianym odcinku wystąpiła również spalona belka, leżąca równolegle w stosunku do jednej ze smug. Szerokość omawianych smug oraz spalonej belki wynosiła średnio około 10 cm. Na odcinku Ar 1, ćwiartka D, na poziomie występowania smug (szczególnie intensywnie w narożniku północno-wschodnim), wystąpiły liczne zacieki limonitowe. Drugim obiektem zaobserwowanym w tej warstwie było palenisko (Ar 2), ćwiartka D (ryc. 6), ułożone koliście z dobranych kamieni, tworzących płaską powierzchnię. Wypełnisko tego obiektu składało się z bardzo silnie przepalanej ziemi, licznych węgli drzewnych oraz kilku drobnych, nie charakterystycznych ułamków ceramiki. Kamienie w palenisku były bardzo silnie przepalone. Najliczniejszy w omawianej warstwie materiał ceramiczny występował na odcinku Ar 1, ćwiartka C, D i Ar 2, ćwiartka C, głównie jednak skupiał się w zachodniej jego części, gdzie niejednokrotnie można było wyróżnić większe skupiska. Tylko w jednym wypadku takie skupisko ceramiki, pochodzącej z jednego naczynia (ryc. 7), wyróżniono na Arze 1, ćwiartka D. Wśród materiału ceramicznego udało się wyróżnić szerokootworowe naczynia o profilu esowatym, o gładkich powierzchniach (ryc. 8 : 9), naczynia zdobione pod krawędzią okólnymi, głębokimi rowkami (ryc. 8 : 1) lub ornamentem sznurowym (ryc. 8 : 8). Zaobserwowano również fragmenty naczyń z regularnymi otworkami pod krawędzią (ryc. 8 : 2). Charakterystycznym motywem zdobniczym są

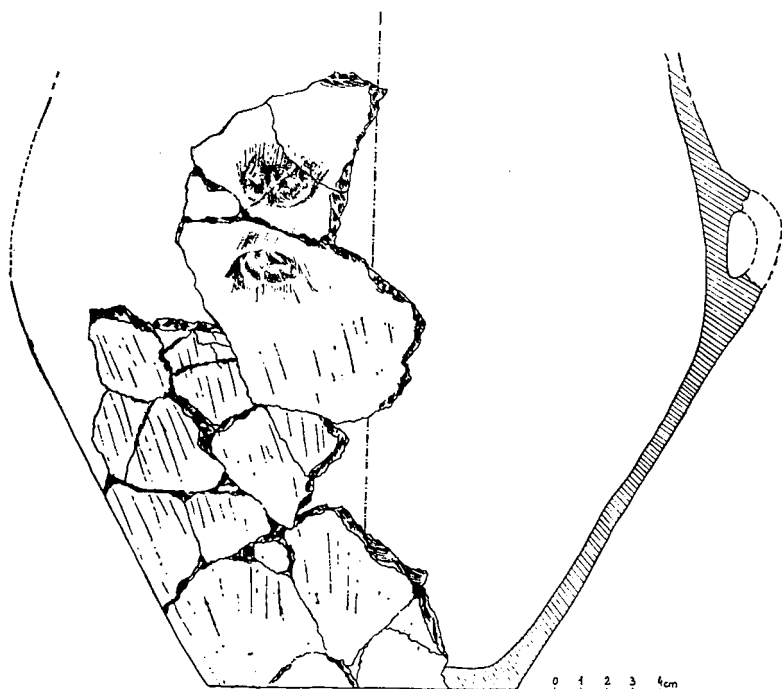

pasma dookólnych rowków, niejednokrotnie pod nimi widoczne są pasma linii falistych (ryc. 8 : 3,5). Na uwagę zasługują naczynia, których powierzchnie noszą ślady ukośnego obmazywania miotłąką. Materiały pozwalają sugerować, że naczynia, w omawianej warstwie posiadały zróżnicowane uchwyty (ryc. 8 : 6,7).

Obok ceramiki w warstwie III wystąpiła znaczna ilość krzemieni, przeważnie przepalonych, skupionych głównie na odcinku Ar 1, ćwiartka C, D i Ar 2, ćwiartka C. Są to przeważnie odpady krzemienne, na których poza jednym okazem nie stwierdzono śladów obróbki. Wspomniany okaz stanowiło uszkodzone narzędzie z widocznymi śladami używania w postaci wy-

Ryc. 6. Garbina, pow. braniewski. Plan i profil paleniska na arze 2, ćwiartka D.

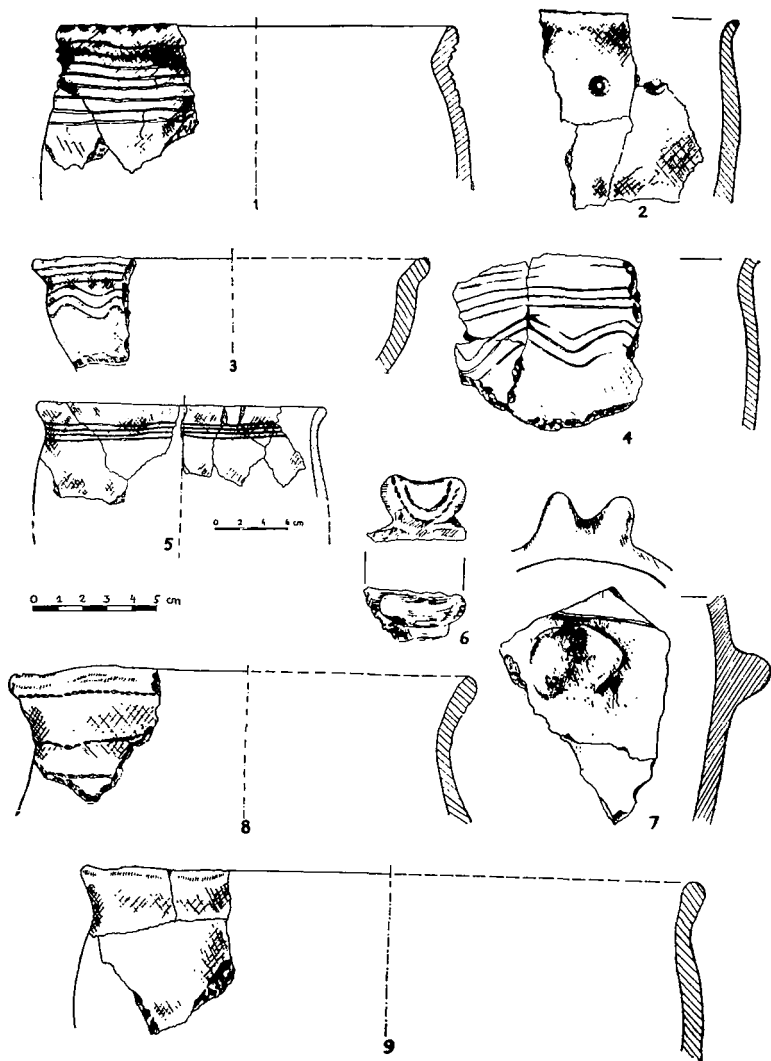
Ryc. 7. Garbina, pow. braniewski. Naczynie z aru 1, ćwiartka D — warstwa III.

błyszczczenia powierzchni. Poza omówionym wyżej materiałem stwierdzono obecność nielicznych bryłek surowca bursztynowego.

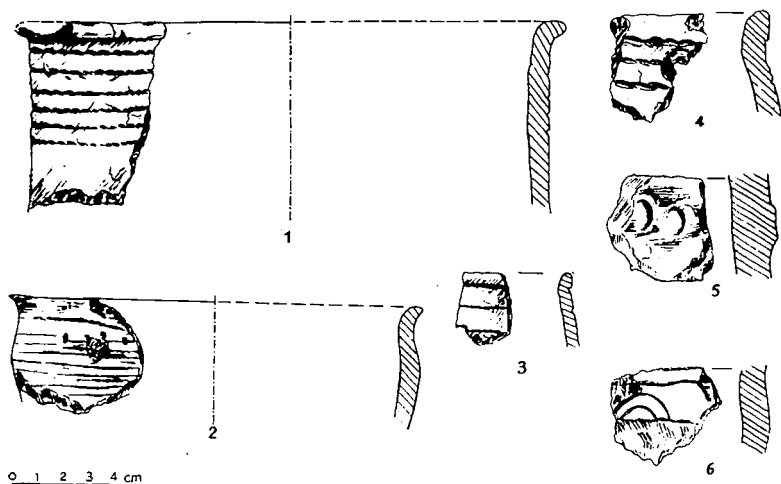
W północno-wschodnim narożniku na Arze 1, ćwiartki C natrafiono na szczątki kostne, których fragmentaryczne zachowanie nie pozwala określić ich charakteru. Omawiana warstwa kulturowa w północno-wschodnim odcinku wykopu (Ar 3, ćwiartka C, D, Ar 4, ćwiartka C, D, Ar 5, ćwiartka C) pozbawiona była spalenizny. Zawierała jedynie sporadycznie występującą ceramikę i odpady krzemienne.

Warstwa IV — wyróżniona w zachodnim odcinku wykopu (Ar 1, ćwiartka C, D, Ar 2, ćwiartka C), pod warstwą III, o miąższości około 15 cm. Była to warstwa jałowego piasku o zabarwieniu jasnobrunatnym.

Warstwa V — miąższością nie różniła się od warstwy III. Miała natomiast bardziej intensywne zabarwienie, mimo że pozbawiona była na ogół spalenizny, poza bardzo znikomą ilością węgli drzewnych i bryłek polepy. Ułamkowy materiał ceramiczny wystąpił w znacznie mniejszej ilości niż to stwierdzono w warstwie III. Wyróżniono formy: z cylindryczną szyjką, zdobione pod krawędzią odciskami sznura (ryc. 9:1), formy z rozchylonym wylewem i również poziomymi odciskami sznura pod krawędzią oraz śladem niewielkiego otworka (ryc. 9:4). Na uwagę zasługują

Ryc. 8. Garbina, pow. braniewski. Ceramika z warstwy III.

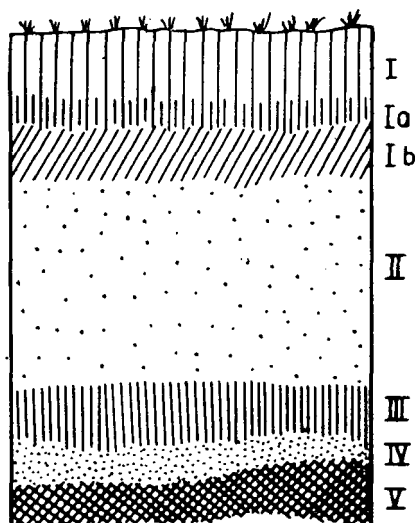
Ryc. 9. Garbina, pow. braniewski. Ceramika z warstwy V.

fragmenty naczyń z ornamentyką w postaci okolnych rowków i ornamentu stempelkowego (ryc. 9:2) oraz z ornamentem wyciskany palcem (ryc. 9:5). Charakterystyczne dla tej ceramiki jest obmazywanie jej powierzchni zarówno z zewnątrz jak i wewnątrz.

Materiał krzemienisty jest mniej liczny niż w warstwie III. Są to również odpady krzemienne, w znacznie mniejszej jednak ilości przepalone aniżeli w omówionej wyżej (warstwa III). Tylko w jednym wypadku zaobserwowano ślady obróbki, okaz jest jednak uszkodzony i nie pozwala na określenie charakteru tego narzędzia. Surowiec bursztynowy wystąpił jedynie na Arze 1, w ćwiartce D, w postaci niewielkiej bryłki.

Analiza przedstawionego wyżej materiału pozwala określić chronologię warstw: III i V (ryc. 10) na schyłkowy okres neolitu i zaliczyć go do kultury rzucewskiej⁸. Prowadzone w 1970 r. badania nie pozwoliły na uchwycenie ich wzajemnej zależności czasowej czy kulturowej. Na etapie obecnych badań, wydaje się, że obydwie te warstwy są pozostałością tej samej kultury. Jednak z naciskiem trzeba podkreślić, że pomimo dość jednolitego materiału ceramicznego z obydwu warstw (III i V) stratygrafia układu i charakteru tych warstw sugeruje wyraźne następstwa czasowe ich powstania.

⁸ J. Kostrzewski, W. Chmielewski, K. Jażdżewski, *Pradzieje Polski*, Warszawa—Kraków—Wrocław 1965, wyd. 2, ss. 101, 102; J. Żurek, *Osada z młodszej epoki kamiennej w Rzucewie, pow. wejherowski i kultura rzucewska*, *Fontes Archaeologici Posnanienses*, t. 4, 1954; J. Dąbrowski, *Z problematyki II okresu epoki brązu w północno-wschodniej Polsce*, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, nr 2 (80), 1963, ss. 169 i n.; L. Kilian, op. cit.; C. Engel, *Vorgeschichte der altpreussischen Stämme*, Königsberg 1935, Bd. 1, Tabl. 84 c.

Legenda:

 próchnica leśna i współcz. spalenizna

 w-wa kult. z okr. rzymskiego

 piasek

 w-wa kult. neolityczna

 jąłowy piasek

 w-wa kult. neolityczna

0 20 40 60 80 cm

Ryc. 10. Grabina, pow. braniewski. Fragment profilu AB.

Fakt, że na terenie omawianego obiektu natrafiono jedynie na fragmentaryczny materiał ceramiczny, przy równoczesnym braku narzędzi pracy lub innych przedmiotów, upoważnia do wniosku, że badaniami objęto jedynie kraniec osady.

Bardzo ostrożnie należy podchodzić do jakiegokolwiek interpretacji opisanych wyżej smug. Przyjąć je można jako ślady budowli⁹, nie można jednak wykluczyć śladów orki (uprawa żarowa), aczkolwiek dotychczasowe rozpoznanie charakteru osad-

⁹ J. Żuręk, op. cit., s. 37.

nictwa kultury rzucewskiej nie sugeruje takiej hipotezy. Tego typu dowody są dotychczas nieznanne na stanowiskach kultury rzucewskiej.

Z uwagi na to, że tegoroczne, jedynie fragmentaryczne badania, nie daly podstaw do jednoznacznego określenia charakteru obiektów neolitycznych, zawartych głównie w warstwie III, jak również określenia wzajemnej zależności warstw III i V, niezbędna wydaje się kontynuacja badań na stanowisku 1 w Garbinie, tym bardziej że stanowisku temu zagraża dewastacja (systematyczna eksploatacja piasnicy).

JAN DĄBROWSKI
RYTA KOZŁOWSKA

KOMUNIKAT O PRACACH WYKOPALISKOWYCH W WORYTACH, POW. OLSZTYŃSKI W 1970 R.

W ramach prac Zespołu do Badań Etnogenezy Słowian w Polsce Północno-Wschodniej w 1970 r. z ramienia Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN podjęto pięcioletniogodniowe prace wykopaliskowe na stanowiskach kultury łużyckiej we wsi Woryty w pow. olsztyńskim. Pracami kierowali autorzy niniejszego komunikatu przy współpracy mgr M. Mogielnickiej oraz odbywających praktyki wakacyjne studentów archeologii UW, T. Frączka i M. Majki. Badania trwały od 28 lipca do 1 września. W tym czasie przekopano powierzchnię 500 m² na obu stanowiskach łącznie. Celem tegorocznych prac było rozpoznanie osady kultury łużyckiej oraz cmentarzyska z okresu wpływów rzymskich na stanowisku 2, oraz stwierdzenie możliwości zlokalizowania dawnych wykopów Fromma na stanowisku 1, to jest na cmentarzysku kultury łużyckiej¹. Badania przyniosły pozytywne rezultaty w zakresie stanowisk kultury łużyckiej, pozwalając stwierdzić możliwość kopania zespołu osada-cmentarzysko, oraz dostarczając szeregu danych o materiale zabytkowym z osady. Jest to szczególnie ważne, gdyż wyniki dotychczasowych badań na osadach grupy mazursko-warmińskiej nie doczekały się odpowiednich publikacji, a materiały i dokumentacja zaginęły w czasie wojny². Natomiast obiekty z okresu wpływów rzymskich występowały w czasie badań zupełnie sporadycznie, wyznaczając być może wschodni kraniec cmentarzyska.

Na stanowisku 1 Fromm przekopał w latach trzydziestych 807 pochówków, rzekomo skupionych w 341 grobach, co jednak budzi poważne zastrzeżenia, gdyż właśnie to cmentarzysko wyróżnia się spośród innych obiektów sepulkralnych kultury łużyck-

¹ Ważniejsza literatura stanowiska 1: W. Gaerte, *Die „lausitzischen“ Flachgräberfelder Ostpreussens, Prussia*, Bd. 29, 1931, ss. 105 i n.; C. Engel, *Vorgeschichte der altpreussischen Stämme*, Bd. 1, Königsberg 1935, ss. 99 i n.; H. Urbanek, *Die frühen Flachgräberfeldern Ostpreussens, Königsberg-Berlin* 1941, ss. 5 i n. oraz J. Dąbrowski, *Zagadnienie genezy pochówków ciałopalnych na Warmii i Mazurach*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie 1 (83), 1964, ss. 4 i n. O stanowisku 2 wiadomości przynoszą: *Informator Archeologiczny. Badania 1969*, Warszawa 1970, s. 143 oraz K. Dąbrowski, *Prace wykopaliskowe Zespołu do Badań Etnogenezy Słowian IHKM PAN w 1969 roku*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1 (107), 1970, s. 68.

² Stosunkowo najpełniejsze źródła: W. Neugebauer, *Vorgeschichtliche Siedlungen in Lärchwalde, Kreis Elbing*, Elbinger Jahrbuch, Bd. 12—13. 1936, ss. 99 i n. oraz J. Antoniewicz, *Siedla obronne okresu wczesnożelaznego w Prusach*, Światowit, t. 25, 1964, ss. 16 i n.